Il-Ħuttafa

Il-magażin ta' Klabb Ħuttaf

Leblieb tax-Xagħri

Numru 44 Mejju - Ġunju 2001

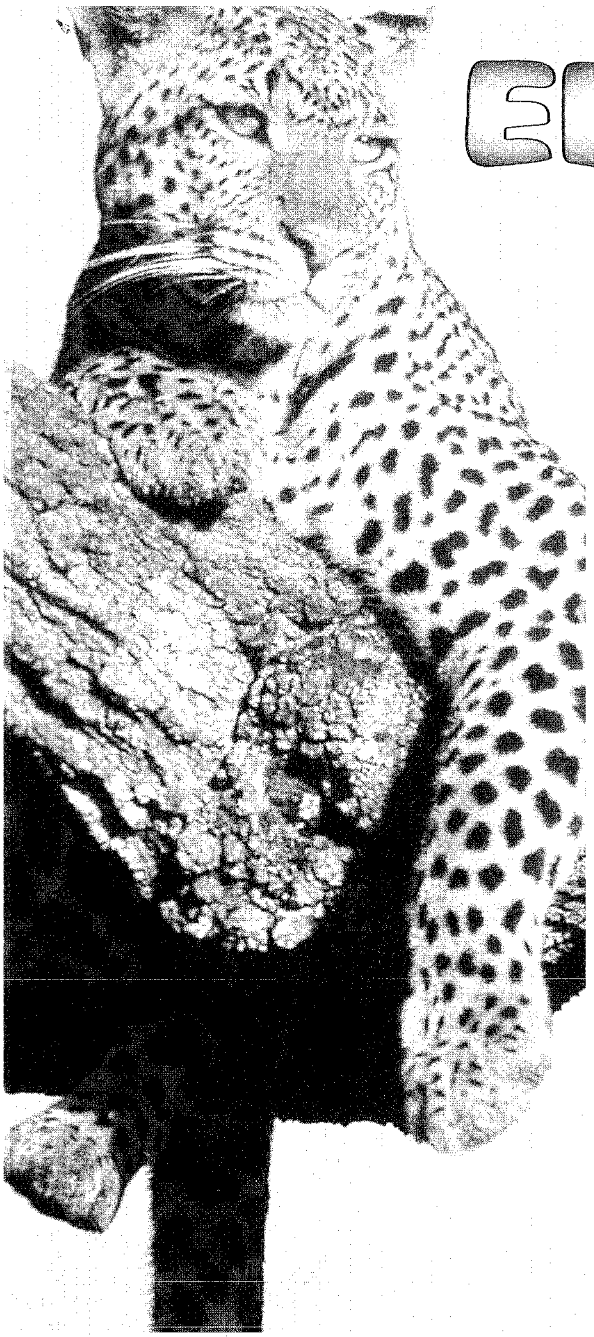

EDITORJAL

Ħbieb Ħuttaf,

Kulltant jistaqsuni: "Intom tal-BirdLife kif taqbżu għall-għasafar, imbagħad ma taqbżux għat-tiġieġ? It-tiġieġ mhux għasafar ukoll?"

Ħeqq, veru li t-tiġieġ huma għasafar, dik żgur ma nistax immerieha!

Imma r-raġuni hija sempliċi. Il-BirdLife hija għaqda li tiddefendi l-għasafar selvaġġi, jiġifieri dawk li mhumiex imrobbijin min-nies. Dawn l-għasafar kull ma jridu minn għandna huwa li nħalluhom jgħixu fi kwiethom fl-ambjent naturali tagħhom.

U hawn hi l-problema!!! Donnu aħna l-bnedmin m'aħniex kapaċi ngħixu bla ma nagħmlu l-ħsara lin-natura! Kull sena jmutu miljuni kbar ta' għasafar selvaġġi bil-kaċċa, bl-insib, bis-serq tal-bajd u tal-bejtiet, bl-ivvelenar, jew inkella bil-qerda tal-ħabitat tagħhom, speċjalment foresti u *wetlands*.

Tafu li fid-dinja hawn **1186 speċi ta' għasafar li daqt jisparixxu għal kollox**? Mhijiex ċajta, tafux! Araw ftit xi ħsara qed nagħmlulha lid-dinja! U la t-tort huwa tan-nies, issa huwa d-dmir tagħna li nippruvaw insolvu kemm nistgħu minn dawn il-problemi. U min hemm biex jiddefendihom lill-għasafar? Ħadd ħlief għaqdiet bħall-BirdLife...

BirdLife Malta u għaqdiet bħalna f'pajjiżi oħrajn (li flimkien nissejħu **BirdLife International**) dejjem għaddejjin bla nifs biex niddefendu l-għasafar madwar id-dinja. Din il-problema kbira rridu nsolvuha bix-xogħol tagħna bla waqfien favur l-għasafar u n-natura. U bilkemm nistgħu nleħħqu, għax il-ħsara hija kbira wisq!

Naturalment, l-għasafar domestiċi li jitrabbew bħala pets jew għall-qatla għandhom ukoll il-problemi tagħhom, eż moħqrija kbira waqt it-trobbija. Imma b'xorti tajba fid-dinja jeżistu għaqdiet ukoll li jiddefendu l-annimali domestiċi. Din hija ħaġa sewwa ħafna, u j'alla jirnexxilhom!

Victor

Victor Falzon
L-Editur

F'dil-ħarġa...

Editorjal	2
Aħbarijiet	3
Kompetizzjoni 44	3
Mid-Dinja	4
It-Tertuxa	5
Gallerija	6
Kun Berdwoċer 3	7
Ittri	8
Spot natura	8
Attivitajiet	9
Imlebilbin!	10
Itfu ftit id-dawl!	10
Mur aqbad ktieb	11
Biex niċċajta!	11
Daħħal membru	11
Kollox doppju!	12

Working Group ta' Klabb Ħuttaf

Jason Aloisio, Audrey Chetcuti, Norman Chetcuti, Desirée Falzon, Victor Falzon, Justin Vassallo

Indirizz: **BirdLife Malta, 57/28 Triq Rigord, Ta' Xbiex MSD 12**
Tel: **347646** Fax: **343239** email: **info@birdlifemalta.org**
website: **www.birdlifemalta.org**
email tal-magażin: **ilhuttafa@birdlifemalta.org**

Materjal minn Il-Ħuttafa jista' jiġi kkupjat dment li mhux għal skopijiet kummerċjali, dment li jissemma' isem il-magażin u dment li tintbagħat lill-BirdLife kopja tal-materjal fejn ġie kkupjat.

Pubblikazzjoni: BirdLife Malta
Produzzjoni: Victor Falzon
Faċċata ta' quddiem: **Leblieb tax-xagħri** (ritratt ta' Desirée Falzon)
Faċċata ta' wara: **il-formola ġdida ta' sħubija fi Klabb Ħuttaf**
Films: Gutenberg Press
Stampat: Poulton's Print Shop, Ġunju 2001

Klabb Ħuttaf

Klabb Ħuttaf huwa t-taqsima ta' BirdLife Malta għall-membri ta' taħt is-sittax. Norganizzaw ħarġiet fil-kampanja, żjarat f'riservi naturali, serati kraft u anke nagħmlu xogħol ambjentali. Noħorġu l-magażin ***Il-Ħuttafa*** kull xaharejn għall-membri, u nagħmlu hendawts u logħob għal waqt l-attivitajiet. Sħubija fi Klabb Ħuttaf hija Lm2 fis-sena.

AĦBARIJIET

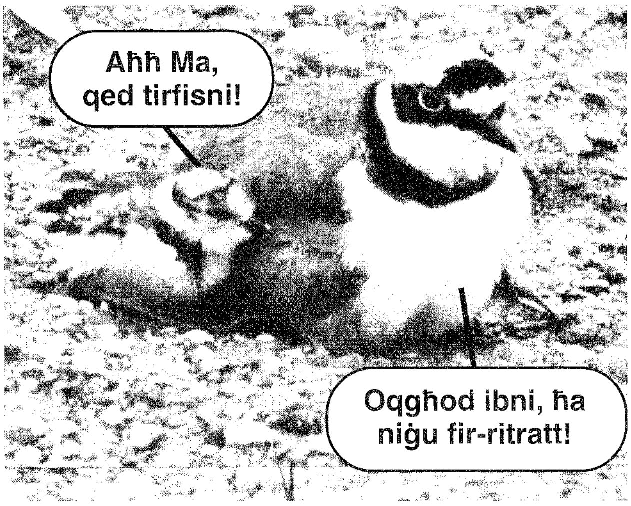

Tmienja, l-aħwa!

Il-**monakella** (little ringed plover) bdiet tbejjet Malta fl-1995. Minn dik is-sena 'l hawn, par monakell bejtu kull rebbiegħa fir-riserva ta' l-Għadira, għalkemm ma nafux hux dejjem l-istess għasafar. B'xorti ħażina l-flieles mhux dejjem jgħixu kollha. Dis-sena wkoll bejtu l-monakell u faqqsu **erba' frieħ,** kibru kollha u issa tgħallmu jtiru wkoll! Dan għalina kien numru rekord! Mhux biss - ftit ġranet wara, tfaċċaw **erba' flieles ġodda**, u dawn kienu **minn par differenti**! Rekord ieħor - l-ewwel darba li bejtu żewġ pari! Mhux biss! L-ewwel par reġa' qed isaħħan bejta bajd oħra!

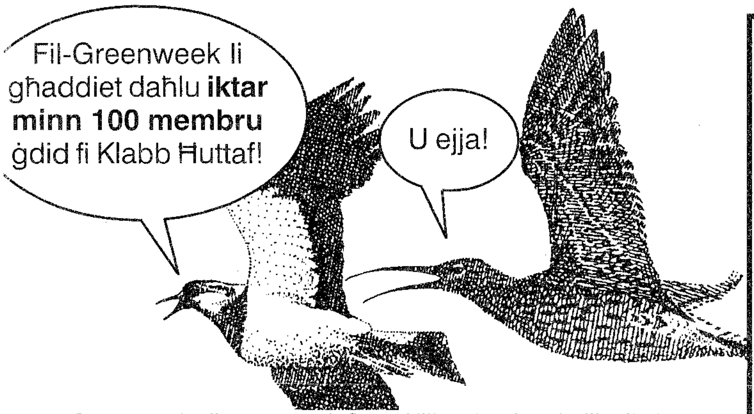

Sewwa qalet il-venewwa! Grazzi lill- voluntiera kollha li għenuna fl-istend, u grazzi speċjali lil Liz Curmi li organizzat kollox!

Wild West!

Min mar l-Għadira l-Ħadd 6 Mejju kellu spettaklu, għax niżel ġmiel ta' **fjamingu** (greater flamingo) u qagħad il-ġurnata kollha! Imma filgħaxija xi 6 irġiel (kaċċaturi bla dubju) marru wara r-riserva u bdew jagħmlu l-istorbju u jxejru l-flokkijiet apposta sa ma gerrxuh. Però aktar tard il-fjamingu reġa' daħal fir-riserva. L-istorja tkompli... Bil-lejl xi kawboj qatta' r-rixtellu tar-riserva u daħal ifittex il-fjamingu. Imma t-tajra kienet telqet u ma nstemax sparar bil-lejl!

Araw ftit x'pajjiż qed ngħixu fih!

KOMPETIZZJONI 44

NORMAN CHETCUTI
MrFishy

Ħut moħbi

Din it-tifla qabdet ħuta żgħira. Povra ħuta! Però hemm **tmien ħutiet** oħrajn ħafna ikbar taħt imniħirha qed jidħku biha. Xogħlok hu li ssibhom. Sib ukoll **baliena** u **kelb il-baħar**. Jiġifieri b'kollox trid issib għaxar annimali moħbijin. Il-ħuta li qabdet it-tifla ma tgħoddx!

Ħu fotokopja ta' l-istampa (tqasqasx il-magażin għax titlef fil-pront!), immarka fuqha fejn huma l-annimali moħbijin u ibgħatha fl-indirizz paġna 2, flimkien ma' ismek u l-indirizz. Ċans għandek sat-**30 Ġunju 2001**. Ir-rebbieħ jingħata **ktieb dwar in-natura**

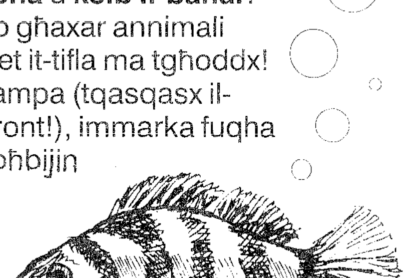

Ir-rebbieħ tal-Kompetizzjoni 43 kien **Simon Sultana** mill-iMdina. Lil Simon nifirħulu u nitolbuh jikkuntattja ċ-Ċentru BirdLife ħalli jkun jista' jmur jiġbor il-premju tiegħu.

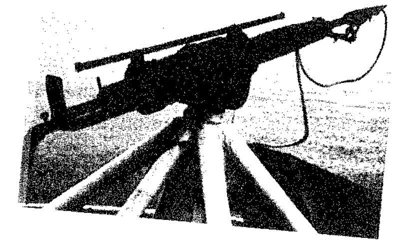

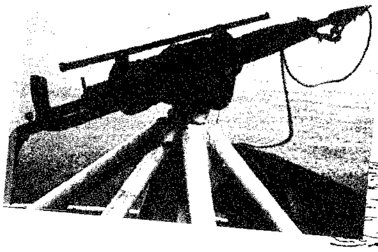

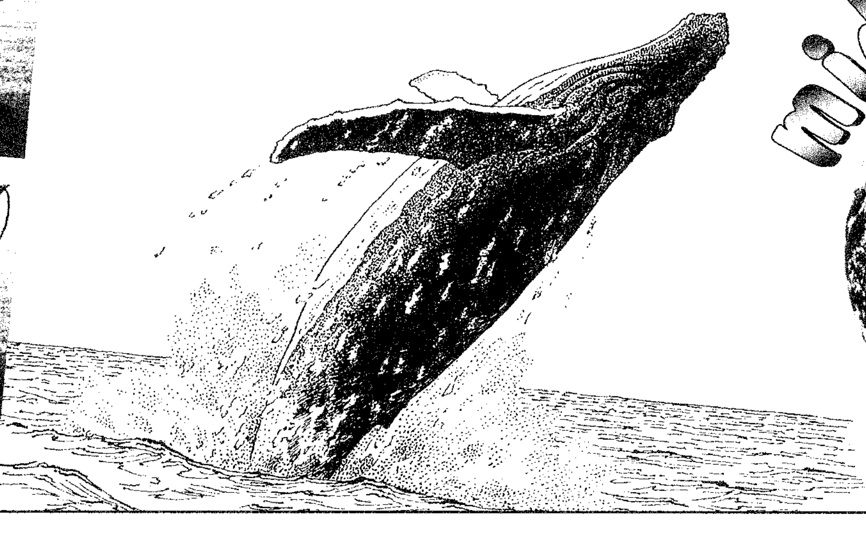

Il-Ġappun iħobbuh wisq il-ħarpun!

Flotta ta' *whalers* (vapuri mibnijin apposta għall-kaċċa tal-balieni) Ġappuniża irritornat lura f'pajjiżha ftit ilu, wara kaċċa mill-iktar kontroversjali. Din il-flotta qatlet 440 balieni minke, u iktar kmieni din is-sena, qatlet ukoll 43 balieni Bryde, 40 balieni minke oħrajn u 5 gabdolli (sperm whale). Filwaqt li l-baliena minke għadha komuni mhux ħażin, il-Bryde u l-gabdoll huma mhedda.

Fl-1986 l-International Whaling Commission (IWC) kienet qatgħet il-kaċċa kummerċjali tal-balieni, imma l-Ġappun baqa' jaqbad il-balieni taparsi għal riċerka xjentifika! B'min iridu jidħqu?!

Din il-qabda qajmet kontroversja kbira. L-440 minke inqabdu mis- Southern Ocean Sanctuary fl-Antartiku, li fih suppost li ma ssir ebda kaċċa għall-balieni. Barra min hekk, il-Ġappun irid jerġa' jiftaħ in-negozju kummerċjali tal-balieni - xejn ġdid għall-Ġappun, li l-laħam mill-balieni li jaqbdu "għax-xjenza" jispiċċa kollu fir-ristoranti!

Iffissati, xbin, u bl-ikrah ukoll!

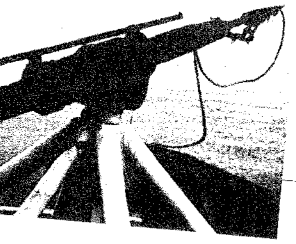

Lura minn xifer l-irdum!

Il-golden lion tamarin *Leontopithecus rosalia* huwa tip ta' xadina żgħira li tinstab fl-Amerka t'Isfel. Sa ftit ilu dan kien wieħed mill-iktar annimali rari fid-dinja - fis-Sebgħinijiet kien baqa' inqas minn 200 fis-selvaġġ. Illum, wara ħafna snin ta' xogħol mill-Golden Lion Tamarin Conservation Project, f'Marzu tħabbar li l-popolazzjoni telgħet għal elf!

Il-golden lion tamarin ilu s-snin jinqabad u jinżamm bħala pet. Imma l-ikbar theddida lil dan l-annimal hija l-qerda tal-ħabitat tiegħu. Għalhekk l-istess proġett qed jipprova jżid u jipproteġilu l-ħabitat fl-Atlantic Forest tal-Brażil. Dil-foresta darba kienet kbira miljun km^2 (daqs l-Eġittu) - illum baqa' biss 7% minnha!

Il-golden lion tamarin huwa wieħed mill-ftit annimali li reġa' ddaħħal b'suċċess fin-natura wara li trabba fil-magħluq. Bħalissa hemm mal-140 żu li qed irabbu popolazzjonijiet ta' dan l-annimal. Minkejja l-fatt li t-twelid ta' l-1000 tamarin huwa sinjal ta' suċċess kbir, it-taqbida għall-ħarsien tiegħu għadha ma ntrebħitx. Huwa stmat li jrid ikun hemm mill-inqas 2000 individwu fis-selvaġġ biex din l-ispeċi jkollha ċans tirkupra sew. U skoss foresta fejn tgħix!

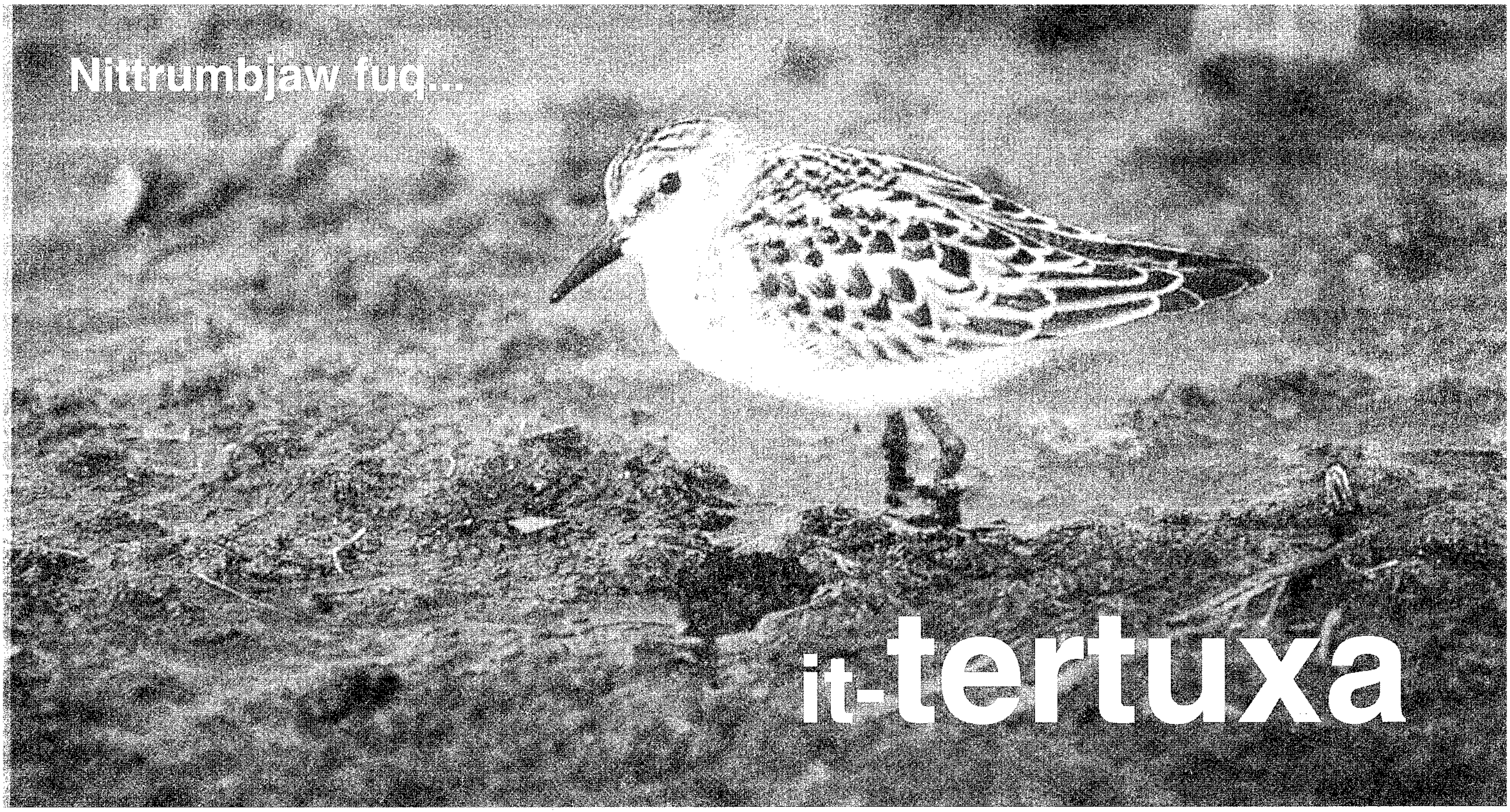

Nittrumbjaw fuq... it-tertuxa

Għal min jaħseb li f'Malta m'għandna xejn, niżgurah li pajjiżna jżuruh numru sabiħ ta' tajr, fosthom tajr tal-plajja. U tiġri ma' saqajn dan it-tajr, tħaffef u tnaqqi mit-tajn, spiss insibu lit-tertuxa!

It-tertuxa hija żgħira ħafna - kemm kemm iżgħar minn għammiel tal-Bejt fil-fatt.

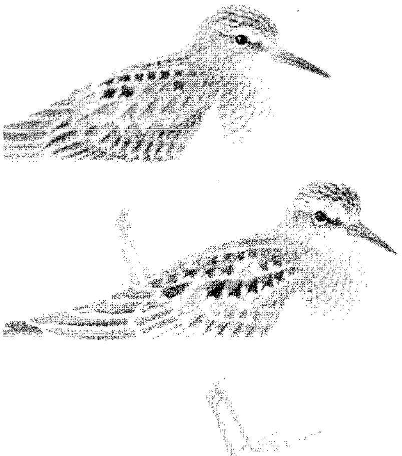

il-kuġina...

Barra t-tertuxa l-komuni, f'Malta ġieli tidher ukoll it-**tertuxa griża** (Temminck's stint). Hija ftit differenti mit-tertuxa għax saqajha huma ċari u meta ttir jidher rix abjad fit-truf ta' denbha. L-għajta wkoll hija differenti ħafna u tagħmel "trrrrit" qisha werżieq. It-tertuxa griża hija skarsa, imma tidher kull sena waqt il-passa.

Bħall-għasafar tal-plajja kollha, it-tertuxa għandha munqar irqiq u ftit tawwali, u saqajn tawwalin. Dawn huma utli ħafna biex l-għasfur jaqbad insetti, dud u molluski żgħar li jsib fit-tajn jew qalb il-blat tax-xatt. F'Malta, fejn m'għandniex wesgħat ta' tajn (*mudflats*), mhux l-ewwel darba li t-tertux jidher ifittex l-ikel qalb l-għadajjar li jiffurmaw fil-blat. Fis-sajf kemm-il darba ssib xi tertuxa tippassiġġa max-xatt viċin l-għawwiema, tnaqqar il-bebbux irqiq li jgħix fil-ħofor fil-blat.

Bħala kuluri, it-tertuxa ma tantx tagħti fil-għajn. Hija kafellatte minn fuq b'xi strixxi qosra skuri, u bajda minn taħt. Saqajha u munqarha suwed. Meta ttir tgħajjat "pji-pji-pji..." mgħaġġla.

It-tertuxa tbejjet fil-pajjiżi tat-tramuntana, ngħidu aħna fl-iSkandinavja u s-Siberja. Peress li dawn huma nħawi kesħin ħafna fix-xitwa, it-tertuxa tpassi. Fil-ħarifa, wara li tkun bejtet, ittir 'l isfel lejn pajjiżi aktar sħan u fir-rebbiegħa terġa' lura f'artha.

L-istaġun tal-bejta tat-tertuxa huwa qasir - bejn Mejju u Lulju, fil-fatt. Dan għaliex fl-inħawi fejn tbejjet, is-sajf huwa qasir ħafna u x-xitwa kiefra immens. Allura t-tertuxa u tajr ieħor jippruvaw irabbu l-frieħ u jpassu malajr kemm jista' jkun.

F'Malta t-tertuxa narawha darbtejn fis-sena, waqt il-passa. Hija komuni bejn April u Mejju, u forsi iktar komuni bejn nofs Lulju u Settembru. Xi waħdiet ġieli jidhru f'xhur oħra tas-sena. L-aħjar post biex naraw it-tertuxa huwa bla dubju r-riserva ta' l-Għadira. Waqt żmien il-passa rari tisbaħ ġurnata li ma jkunx hemm ftit tertux jistrieħ u jiekol, u ġieli jidhru kwantitajiet imdaqqsin wkoll. It-tertuxa hija fil-fatt waħda mill-għasafar tal-plajja l-iktar komuni f'Malta.

Ingliż: **Little stint**
Xjentifiku: ***Calidris minuta***

Is-Salini ta' ħdejn Kennedy Grove huwa post ieħor tajjeb ħafna għall-osservazzjoni tat-tajr tal-plajja. Però ma nagħtikomx parir li tmorru s-Salini, għax għalkemm dan il-post huwa suppost santwarju, għadha ssir fih ħafna kaċċa illegali.

Mill-bqija, it-tertux tista' tinzertah kullimkien mal-kosta fejn il-blat ikun baxx, u spiss jinżel jistrieħ. Interessanti ngħidu li minn studju bir-ringing li ilu jagħmel għal ħafna snin Charles Gauci, il-gwardjan tar-riserva ta' l-Għadira, instab li t-tertux ġieli jibqa' fostna diversi ġranet. Waqt dan iż-żmien jidher jiekol kontinwament u jżid ħafna fil-piż. Dan biex jibni ħażna ta' xaħam, li sservih bħala sors ta' enerġija għal waqt il-passa.

Mela qabel ma xi ħadd jgħid li f'Malta ma jgħaddi xejn, jagħmel tajjeb iħares sewwa!

MARK ANTHONY FALZON

GALLERIJA

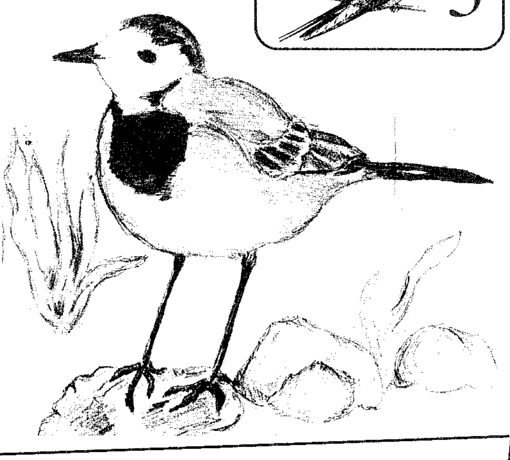

żakak abjad
sarah camilleri 11

seqer tal-ħanniqa
jeffrey sciberras 11

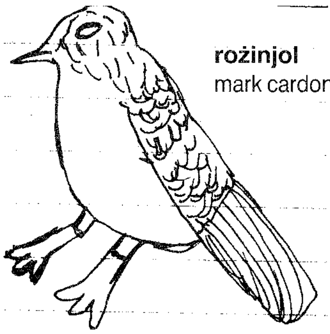

rożinjol
mark cardona 9

ċinju
chris scalpello 12

skwiril
shanel scirina 9

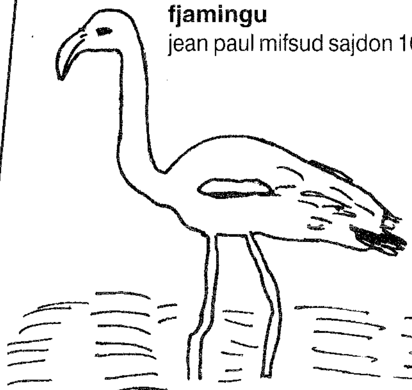

fjamingu
jean paul mifsud sajdon 10

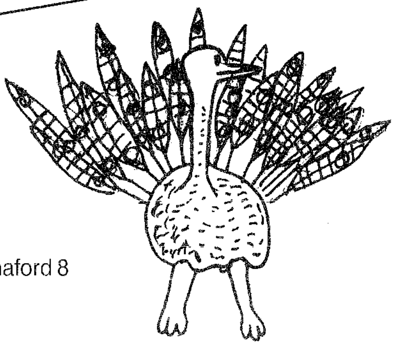

pagun
jennifer hannaford 8

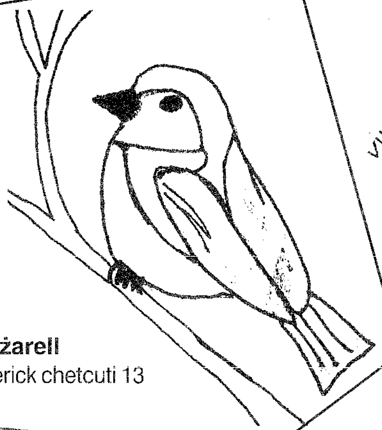

żanżarell
roderick chetcuti 13

pitirross
joseph cassar 14

ħallini ħieles
rosette said sarreo

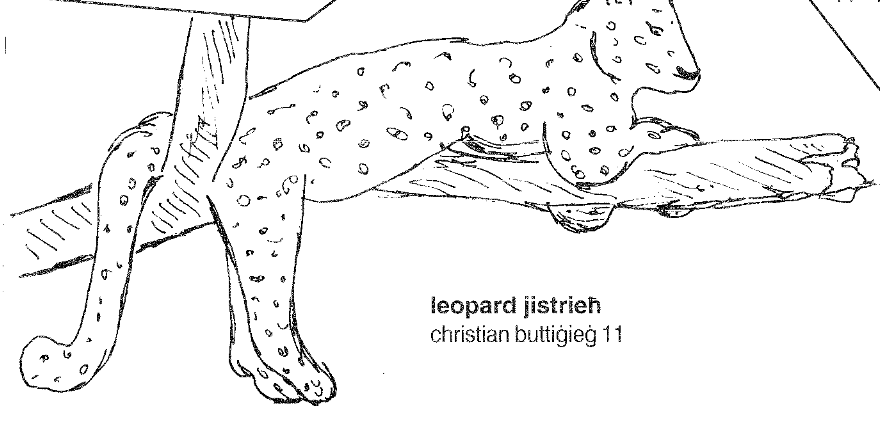

leopard jistrieħ
christian buttiġieġ 11

Jekk tixtiequ t-tpinġija tagħkom tidher f'Il-Ħuttafa, agħmlu hekk:

- pinġu dejjem fuq karta bajda
- tpinġux ikbar minn din il-paġna
- pinġu b'linka sewda, qatt bil-kulur
- tpinġux annimali domestiċi
- iktbu isem l-annimal jew pjanta.
- iktbu isimkom u l-età

Kull tpinġija li nġibu tieħu **3 punti** fil-**Ħuttafa tas-Sena 2001**.

Kun berdwoċer

X'għandna nagħmlu biex ingawdu l-għasafar aħjar

Issa li jiena ċert li tgħallimtu kif tirrispettaw in-natura, niġu biex induru dawra ma' x'għasafar nistgħu naraw f'Malta. Il-lista hija twila u għalhekk se jkollna nqassmuha fuq żewġ ħarġiet tal-magażin.

Biex na jkollniex geġwiġija sħiħa, l-għasafar l-aħjar li nduruhom skond iż-żmien tas-sena li narawhom. Għalhekk inqassmuhom fi 4 gruppi, li huma:

- **għasafar tas-sena kollha**
- **għasafar tax-xitwa**
- **għasafar tas-sajf**
- **għasafar tal-passa**

F'dil-ħarġa ser nduru dawra l-ewwel żewġ gruppi. L-oħrajn nagħmluhom darb'oħra.

Għasafar tas-sena kollha

F'Malta għandna xi 10 speċi ta' għasafar li jissejħu residenti. X'jiġifieri? Jiġifieri dawn huma għasafar li joqogħdu magħna s-sena kollha, matul l-erba' staġuni. Ifaqqsu, jikbru, ibejtu u jmutu hawn! Ma jpassux.

Lejn Marzu-April ħafna minnhom iħejju għall-bejta u għal Mejju jkunu bil-flieles. Fost dawn hemm il-**gallozz iswed**, il-**bagħal ta' l-għolliq**, il-**bufula sewda**, il-famuż **merill** u naturalment l-**għasfur** (jew **għammiel**) **tal-bejt**, li jbejjet kullimkien u komuni f'Malta daqs it-trab! Oħrajn jaħsbu anke aktar kmieni minn hekk - il-**bagħal ta' l-imrewħa**, l-iżgħar għasfur li jbejjet f'Malta, jaf ikun diġà bil-bejta fi Frar! Mill-banda l-oħra l-ikbar għasfur li jbejjet f'Malta huwa l-**gawwija prima**, li tbejjet fil-biċċa l-kbira fuq Filfla biss.

Dan huma għasafar li matul ħajjithom ma jpassux, imma jgħixu fl-istess roqgħa art. U bħalhom jagħmlu daqs terz mill-għasafar kollha tad-dinja. Dan ifisser li l-art fejn jgħixu tkun komda għalihom is-sena kollha, tant li l-għasafar ma jħossux il-bżonn li jfittxu x'imkien ieħor. Imma mhux l-artijiet kollha huma hekk...

Għasafar tax-xitwa

Fix-xitwa l-artijiet tat-tramuntana, bħal per eżempju l-pajjiżi ta' Ewropa ta' Fuq jitgħattew b'tapit abjad ta' borra u silġ. F'ambjent bħal dan l-insetti jew imutu jew jistaħbew, u allura ħafna għasafar li jiddependu mill-insetti ma jsibux x'jieklu. L-istess jiġrilhom għasafar li jħobbu artijiet umdi, xmajjar u għadajjar. X'jagħmlu dawn jekk jiffriżalhom l-ilma?

Il-merill jgħix magħna s-sena kollha

Għalhekk dawn l-għasafar ikollhom ipassu 'l isfel lejn l-Afrika, mhux għall-vaganza, imma għal bżonn serju! Isiefru sakemm isibu art aktar sħuna fejn l-insetti u annimali żgħar oħrajn ma jkunux sparixxew. Ħafna minnhom jgħaddu minn fuq Malta kważi kważi bla ma jieqfu. Imma għal xi għasafar, il-kesħa tax-xitwa Maltija mhi kesħa xejn. Anzi, għalihom tkun sħana biżżejjed biex iqattgħu xhur xitwin magħna. Hemm xi 40 speċi ta' għasafar li jagħmlu dan, u ħafna minn dawn huma għasafar żgħar bħaz-**zakak abjad**, il-**pitirross** u l-**buċaqq tax-xitwa**. Hemm l-**alwetta** u l-**pespus**, li jfittxu l-beraħ, u l-**malvizz** li jfittex il-kenn tas-siġar. Jiġi wkoll il-**bulebbiet**, l-unika speċi mir-razza tal-*woodpeckers* li tpassi.

Biex tosserva l-għasafar tax-xitwa anke ġnien jista' jkun tajjeb - il-**vjolin tax-xitwa**, per eżempju, spiss narawh jaqbeż qalb il-friegħi tas-siġar tal-frott u l-**kudirross iswed** iħobb l-ambjent mibni!

Mill-banda l-oħra għal ċerti speċi bħat-**tiġieġa tal-baħar** trid tmur f'post partikolari, ngħidu aħna r-riserva ta' l-Għadira, għax dik hemm biss issib l-ambjent ideali għaliha. Oħrajn ifittxu l-portijiet u l-bajjiet, bħall-**gawwija rasha sewda**, il-**blonġun sekond** u l-**għasfur ta' San Martin**.

Huwa importanti għalina l-berdwoċers li nkunu nafu x'għasafar jiġu u ż-żmien li jiġu fih. Din tgħinna ħafna biex nevitaw ħafna żbalji u jkun iktar faċli għalina biex nagħrfu xi għasfur misterjuż li nkunu rajna!

JUSTIN VASSALLO

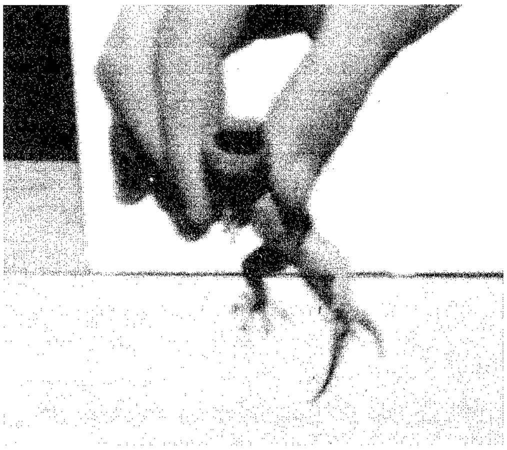

Arnold Sciberras

Mhux ta' Filfla!!!

Għażiż Editur,

L-ewwelnett prosit tal-magażin. Jien u ħija Arnold (forsi tafu) akkaniti ħafna finnatura Maltija. Kif kulħadd jaf, meta l-gremxul u l-wiżgħat jinqatgħalhom denbhom, ftit żmien wara jerġa' jitla' ieħor ġdid, imma rarament flok wieħed jitilgħu tnejn. Din nafu li ssir fil-gremxul kollha (u mhux ta' Filfla biss). Ftit ilu kont Ħ'Attard f'post nafuh bħala Wied il-Barriera u bqajna skantati. Sibna wiżgħa tal-kampanja b'denb maqsum fi tnejn.

Ħija ma setax jemmen għax b'dan iddifett sab 18-il gremxula (f'xi tliet snin) imma wiżgħa qatt. Hu ħadilha xi qisien u xi ritratti (dan hu wieħed minnhom) imbagħad reġa' telaqha. Għadu biss imfixkel fuq il-kuluri tagħha għax kienu xi ftit differenti.

Nixtieq li r-ritratt jiġi publikat fuq *Il-Ħuttafa* biex nuri kemm in-natura hija meraviljuża u kemm għandna napprezzawha. Mill-ġdid grazzi tax-xogħol tagħkom.

Jeffrey Sciberras
Għadira

Għażiż Jeffrey,

Grazzi ta' l-ittra interessantissma u tar-ritratt. Ma kontx naf li l-gremxul b'żewġt idnieb huma daqshekk komuni! Tmintax, eh! Ngħid għalija darba għadni rajtu dal-fenomenu! Imsomma, juri kemm verament iżżommu għajnejkom miftuħin!

Ippermettili nikkoreġik tikka. Inti għedtli li kulltant itellgħu żewġt idnieb. Mhux eżatt, imma li jiġri hu li l-ewwel wieħed ma jitqaċċatx kompletament, imma jibqa' mdendel u sadattant jikber il-ġdid mill-qasma. Fil-fatt jekk tinnota (anke fir-ritratt tiegħek tidher din) wieħed mid-dnieb huwa itwal. Dak ikun id-denb l-antik, il-ġdid ikun iqsar u inqas flessibli!

Dwar il-kuluri, li nista' ngħidlek huwa li l-wiżgħa tal-kampanja tvarja immens, minn kafellatte sa kważi sewda.

Imsomma, Jeff, prosit ta' kemm intom naturalisti tajbin, u sellili għal ħuk (nafu, nafu!)

L-Editur

Spot Natura

Is-sajf reġa' wasal u l-ħdura fil-kampanja battiet sew. Kważi kollox nixef taħt il-qilla tax-xemx. Imma daqqa t'għajn madwarna turina li hemm pjanti li kapaċi, b'xi mod, jibqgħu jħaddru. Bħall-busbież, per eżempju!

Il-busbieża hija pjanta komuni ħafna li tikber kważi kullimkien, imqar fl-iżjed għalqa mħarbta u żdingata. Tikber wieqfa wieqfa, u ġieli togħla sa 3 metri. Għandha weraq sabiħ, irqiq, delikat u jfuħ. Tiskanta kif jirnexxilha tibqa' tħaddar bla ma tirċievi lanqas qatra ilma. Mhux talli hekk, talli jekk l-għalqa fejn tkun qed tikber tinħaraq, il-busbież ikun minn ta' l-ewwel li jerġa' jarmi weraq ġdid.

Il-busbież

Bħalissa l-busbież ikun imżejjen b'bukketti fjuri sofor u żgħar. L-ewwel darba li tarahom, ħares lejhom sew dawn il-bukketti u għodd kemm speċi ta' insetti tara fuqhom. Għal dawn l-insetti (fosthom il-farfett tal-busbież) żgur li din mhix "ħaxixa ħażina", kif isejħulha ħafna nies.

Wara kollox, pjanti selvaġġi hawn kemm trid, imma għadni qatt ma ltqajt ma' ħaxixa li għamlet xi ħaġa ħażina!

JASON ALOISIO

Kemmuna no go!

Kif jafu dawk il-membri li ġew għall-ħarġiet ta' Kemmuna, sfortunatament kellna t-temp kontrina d-darbtejn li ħriġna! L-ewwel ħarġa kellna x-xita u baħar grigal, u t-tieni ħarġa niżel ċpar taqtgħu b'sikkina! Imsomma, spiċċajna ħassarna ż-żewġ ħarġiet (ħlief tat-13+), u minflok qbiżna qabża sar-riserva ta' l-Għadira. Iddispjaċiena ftit, imma ħadna gost xorta!

Hawn ħbieb,

B'xorti tajba għalina li ma marrux Kemmuna l-Ħuttaf iż-żgħar!!!

13 plus

Aħna tat-13+ konna telgħin mal-lanċa tal-lukanda. Imma bejn li tal-linja telqet tard, bejn li tal-lanċa ma stennewniex, spiċċajna tlifnieha! Sadattant waslet il-lanċa li kienu krew il-Ħuttaf -13. Iżda dawk issoponew li jitqawwa l-baħar, u hekk ħtafna l-okkażjoni u tlajna aħna! Sewwa jgħid il-Malti: Min ma daħalx mill-bieb daħal mit-tieqa!

Billi tassew kien kemmxejn riħ, l-għasafar żammew fil-baxx. Għalhekk malli wasalna l-Blue Lagoon laqgħetna dehra mill-isbaħ ta' qtajja' mħallta ta' ***ħawwief, ħuttaf*** *u* ***ħawwief tax-xtut. Buċaqq tas-silla*** *u* ***żanżarell tat-tikki*** *jittajru kull fejn iddawwar rasek! Imxejna għat-torri, u minn hemm għall-fortizza, li laqgħetilna ftit mix-xita. Wara nżilna fil-kamra (issa kamra għandna, mhux aktar tinda!!!) fejn kien hemm ir-ringers. Wara x-xogħol li għamlu xi voluntiera tal-BirdLife, fosthom anke wħud minnkom stess, minn dis-sena r-ringers jistgħu jibdew joqogħdu fi kmamar. B'hekk ir-ringing fuq Kemmuna issa mhux jibqa' jsir f'April u Mejju biss, imma anke f'Ottubru, Novembru u Marzu. Ir-ringers urewna diversi speċi ta' għasafar, waqt li aħna osservajna l-****bgħadan*** *u* ***spanjuletti*** *li kien hemm jittajru ma' Kemmuna.*

Kif konna qegħdin hemm, tajna wkoll daqqa t'id lir-ringers u tellajnielhom xi laned ilma. Imbagħad ġirja biex nilħqu l-lanċa lura Malta. Nifisna maqtugħ ilħaqnieha hi u sejra.

Issa anke jien nifsi maqtugħ, għax erġajt ħallejt għall-aħħar biex nikteb dal-kelmtejn... hemm bżonn li tibdew tgħinuni intom tafux!

Narakom fil-ħarġiet li jmiss.

Justin Vassallo

Kwiżż, ikel u rigali!

Għandna attività għalikom biex titgħallmu, tiddevertu u tirbħu.
Imsomma, is-soltu ta' Klabb Ħuttaf!
L-ewwel se jkollna taħdita bis-slajds dwar ħabitati ta' Malta.
Imbagħad se nagħmlu kwiżż ibbażat fuq dak li tkunu smajtu.
Imbagħad nagħtu l-premji lit-tim jew timijiet li jirbħu.
Imbagħad ħa nqassmu wkoll ir-rigali lil **dawk li ġew il-maratona ta' Marzu, jiġifieri dawk li qegħdin fil-lista f'Ħuttafa 43 (paġ3) tajjeb li jiġu!**
Imbagħad se jkollna x'innaqqru u nlegilgu,
Fl-aħħar... fl-aħħar naħseb li jkun sar il-ħin!!!

Data: **28 Ġunju 2001**
Ħin: **6pm - 8pm**
Post: **Skola Primarja Furjana**
Dħul: **75ċ**
Età: **Ħuttaf kollha**
Ċemplu **347646*** biex tibbukkjaw, mhux wara 26 Ġunju 2001

*(Tnejn-Ġimgħa 9am-1pm)

Xogħol u għaraq!

Għandkom aptit xebgħa xogħol?! Owkej, mela tlaqna nagħtu daqqa t'id fir-riserva ta' l-Għadira. Hemmhekk ikun hemm xogħol bir-rimi x'tagħmel, speċjalment fix-xhur "il-kwieti" jiġifieri meta ma tantx ikun hemm għasafar fir-riserva. Il-gwardjan żgur li mhux se jiddejjaq bi skoss idejn lesti għax-xogħol!

Mela tonqsux. Ejjew nagħmlu xi ħaġa ta' ġid għall-BirdLife, imbagħad nagħmlu xi ħaġa ta' ġid għas-sħana li jkollna fuqna... ġirja għall-baħar!!!

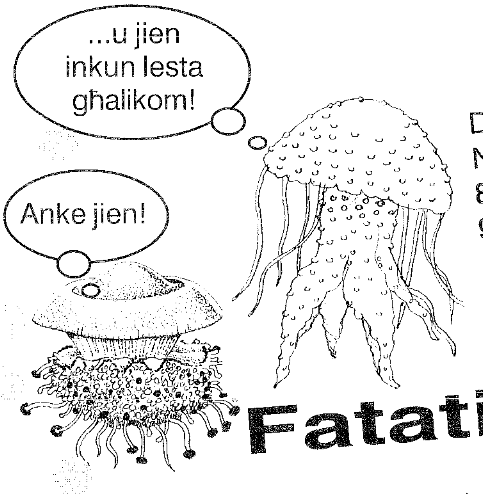

Data: **7 Lulju 2001**
Niltaqgħu:
8am ħdejn tal-ħalib Bieb il-Belt jew
9am il-venda ta' l-Għadira
Nispiċċaw: **6pm**
Età: **Ħuttaf 13+**

Fatati u vampiri!

Tiggustaw tqattgħu lejl mal-fatati u mal-vampiri? Mela ejjew magħna Ta' Ċenċ, Għawdex. Il-fatati ħa jkunu ċ-**ċief**, li nisimgħuhom bil-lejl inewħu bla ma narawhom - u xbin alla ħares ma tkunx taf x'inhuma għax titwerwer! U l-vampiri? Il-vampiri jiġu għax jixorbulna demmna! U x'nagħmlu biex ma jattakkawniex il-vampiri? Slaleb? Ilma mbierek? Tewm? Le, biżżejjed stoċċ repellant, għax il-vampiri mhuma xejn ħlief nemus!

Se nqattgħu lejl f'Ta' Ċenċ maċ-ċief u ma' sema kwiekeb, u l-għada filgħodu se nimxuha sax-Xlendi u nagħmlu l-bqija tal-ġurnata ngħumu u nitgħażżnu!

Data: **Is-Sibt 21 Lulju 2001**
Niltaqgħu:
3pm ħdejn tal-ħalib Bieb il-Belt jew
4pm iċ-Ċirkewwa jew
4.30pm l-iMġarr Għawdex
Lura Malta: **Il-Ħadd f'xi 6pm**
Età: **Ħuttaf 13+**

Imlebilbin!

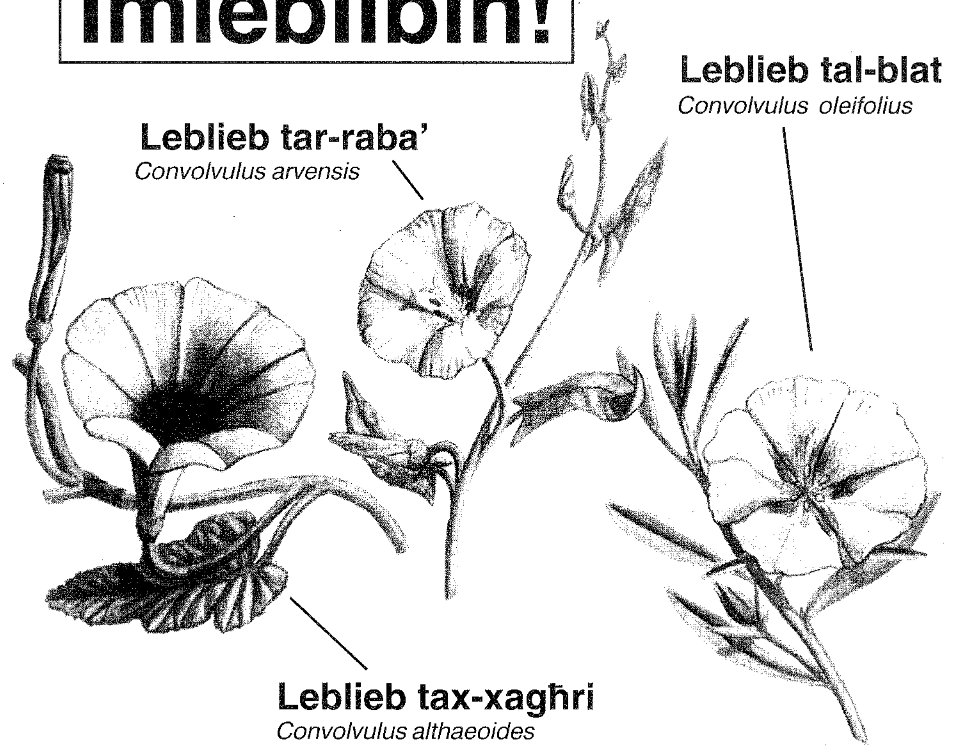

Il-leblieb huma pjanti li jiġbdu l-għajn minħabba l-fjuri kbar u kuluriti. F'Malta għandna tmien speċi ta' leblieb, u faċli tagħrafhom għax il-fjuri qishom il-widna tal-*gramophones* ta' żmien il-bużnanniet! Hemm minnhom komuni ħafna, bħalma hija l-**leblieba tar-raba'**, u hemm minnhom skarsi, bħalma hija l-**leblieba kaħla**. Din ta' l-aħħar għandna fjura b'dawra kaħla ma' barra, dawra bajda fin-nofs, imbagħad dawra safra ġewwa nett.

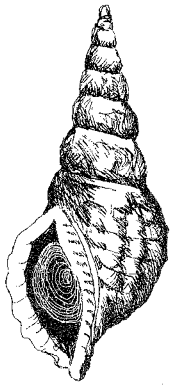

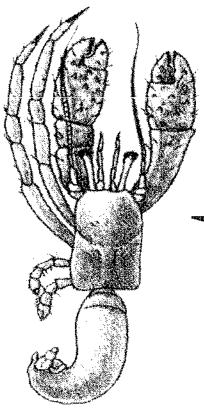

Ħbieb, naf li forsi ħafna minnkom, speċjalment iż-żgħar, tħobbu tiġbru l-bebbux minn ħdejn xatt il-baħar. Jekk jogħġobkom aqtgħuha din id-drawwa. Dawk il-qxur jistgħu jkunu kollha djar fejn ngħix jien! Naf li intom ta' Klabb Ħuttaf tifhmuni! Grazzi ħafna ħbieb, u gawdu s-sajf!

L-artiklu Għali Ambjentali did-darba ħarbilna! Elisabeth terġa' tkun magħna darb'oħra.

Titfu waħda d-dawl, please?

Kull xrara elettriku li nipproduċu Malta tiġi mill-pawer stejxins, u l-pawer stejxins ta' Malta jaħdmu billi jaħarqu ż-żejt. Dan ifisser li biex nagħmlu l-elettriku f'Malta nispiċċaw inħammġu l-arja bid-dħaħen li joħorġu miċ-ċmieni.

B'xorti ħażina l-ebda gvern Malti ma għadu s'issa bena pawer stejxin (imqar waħda żgħira) li taħdem bix-xemx, bir-riħ jew bil-mewġ. Forsi mitt sena oħra..! Sa ma f'Malta jkollna pawer stejxins bħal dawn, irridu nkunu aħna li ngħinu l-ambjent billi nnaqqsu mill-ħela ta' l-elettriku.

Issa s-sajf u jdum ma jidlam - żmien tajjeb biex naqtgħu ftit mill-konsum ta' l-elettriku. Kif?

- Billi nilagħbu inqas b'affarijiet bħal kompjuters, ġugarelli bil-batterija, mowbajls eċċ u nfittxu passatempi li ma jużawx elettriku: kotba, sport, għawm eċċ
- Billi nfittxu iktar logħob fuq barra (ġnien, bitħa, parapett, xatt il-baħar eċċ) milli fuq ġewwa. B'hekk nixegħlu inqas lampi, televixins, fannijiet u erkondixiners.
- Billi ninħaslu bil-kiesaħ flok bis-sħun, u kemm nistgħu nieħdu xawers flok banjijiet! Ftakru li l-produzzjoni ta' l-ilma tuża kwart ta' l-elettriku kollu ta' Malta!

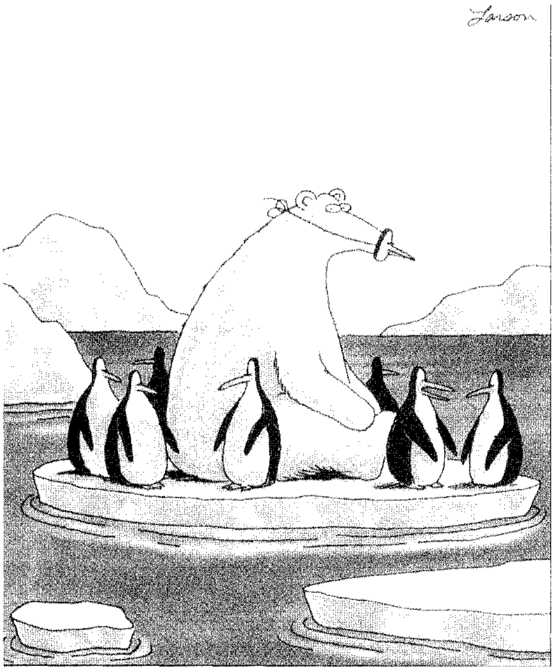

"Il-bieraħ sparixxa kuġinuwi, illum ħija! Nixtieq naf x'inhu jiġri!!!"

Spiċċa wkoll!

Nixtiequ navżaw li l-ktieb **Wildlife of the Maltese Islands** spiċċalna, u jidher li qiegħed out of print ukoll. Jista' jkun hawn xi ħwienet tal-kotba li baqgħalhom waħdiet. Tridu tkunu b'xortikom, però!

Mur aqbad ktieb...

Għażla ta' kotba x'taqraw dwar in-natura.

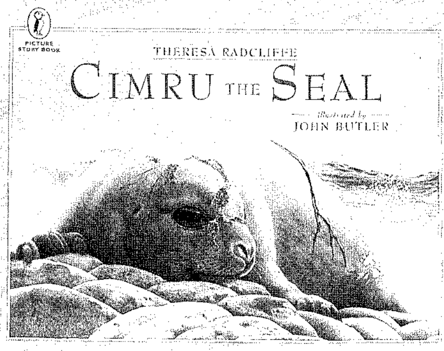

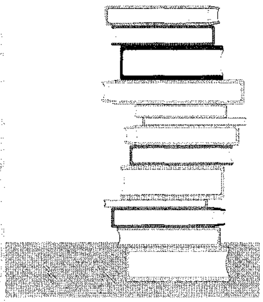

Cimru the Seal

Miktub minn Theresa Radcliffe, bi tpenġijiet stupendi ta' John Butler (Puffin 1997)

Storja bbażata fuq il-verità u tittratta t-taqbida għall-ħajja ta' foka jisimha Cimru u taż-żgħir tagħha li darba fost l-oħrajn jinġarr 'il bogħod minn ommu minħabba maltemp qawwi li jolqot l-inħawi ta' madwar ix-Shetland Islands. Naqraw ukoll kif darba minnhom waqt li Cimru tħalli ż-żgħir biex tmur tfittex l-ikel, xi orki jidħlu fil-bajja jikkaċċjaw għall-foki, l-ikel favorit tagħhom! Cimru titwerwer x'ħin tinduna x'se jiġri. Tgħum 'il ġewwa b'kemm saħħa jkollha. Tgħid jirnexxilha ssalva liż-żgħir tagħha?

Janet Gerardi

Daħħal membru ġdid fi Klabb Ħuttaf u inti tieħu...

- **Tliet pitazzi**
- **Stiker bil-kulur**
- **8 punti fil-Ħuttafa tas-Sena**

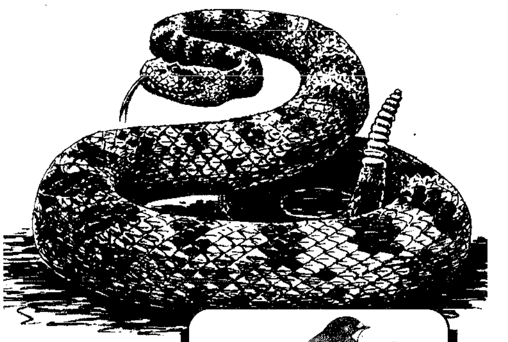

Ħajjar ħbieb, aħwa u kuġini jidħlu fi Klabb Ħuttaf, agħtihom kopja ta' dil-formola biex jimlewha, imla isfel nett id-dettalji tiegħek stess, u ibgħathomlna, flimkien mal-Lm2 tal-membru l-ġdid.

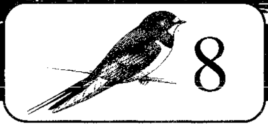

Dettalji tal-membru l-ġdid

Isem ______________________

Indirizz ______________________

____

Data tat-twelid ______________ Telefon ______________

Dettalji tiegħek stess

Isem ______________________

Indirizz ______________________

____

Telefon ______________

Ibgħat kollox lil *BirdLife Malta 57/28 Triq Riġord Ta' Xbiex MSD 12*

Tibgħatx flus bil-posta - ibgħat ċekk (pagabbli lil BirdLife Malta) jew 34 bolla tas-6ċ

Tqattax il-magażin - ħu fotokopja!

Ftakru, ħbieb!
Li kieku kellkom kull
wieħed u waħda
minnkom illum stess
iddaħħlu membru
wieħed ġdid fi Klabb
Ħuttaf, il-klabb
f'ħakka t'għajn
jirdoppja fid-daqs u
fis-saħħa!
Il-messaġġ għall-
ħarsien ta' l-ambjent
jidħol għand numru
doppju ta' familji, u
jkollna doppju ċans li
nirbħu l-gwerra
kontra min qiegħed
ifaqqar lin-natura.
Mela f'idejkom,
ħbieb!

Klabb Ħuttaf